

כסלו תשע"ט

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

"והאבן גדולה על פי הבאר"

לפרשת ויצא

1. בראשית כ"ט, י:

"ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו וייגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו."
 2. בראשית כ"ט, ח':

"וַיֹּאמְרוּ, לֹא נוֹכַל, עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל-הָעֶדְרִים, וְנִגְלְלוּ אֶת-הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר; וְהִשְׁקִינוּ, הַצֹּאן."
 3. רד"ק לבראשית כ"ט ב:

והאבן גדולה – לפי שלא היו שם מים אחרים להשקות צאן אנשי העיר, שמו אבן גדולה על פי הבאר, כדי שלא יוכלו להשקות אלא בהיותם יחד, וישקו זה אחר זה. ואם ישקו זה לבדו וזה לבדו, ישאב כל אחד לנפשו והנשארים בשוקת ילכו לבטלה ויישפך עד שלא יבא האחר. ואפילו יהיו בשוקת, לא ישקה מהם הבא אחרי כן, כיון שעמדו שאובים שעה או שתיים. כי לא ישתו הצאן לרצונם כן, אלא השאובים לשעתם. לפיכך שמו אבן גדולה על פי הבאר שלא יוכלו להסיעה עד שיהיו יחד כל אנשי העיר
 4. הרב אלחנן סמט:

באזורי מרעה שאינם משופעים בהם, מהווים המים זורמים אוצר יקר השייך לאנשי העיר. השימוש בהם אינו חופשי, אלא הוא נועד לאנשי העיר ולעדריהם, ואף הללו אינם משתמשים בהם אלא בחלוקה הוגנת ותוך פיקוח הדדי. האבן הכבדה שימשה מעין מנעול לבאר, המונע שימוש שאינו מבוקר במימיה. כובדה של האבן הבטיח שרק בהיאסף כל רועי העיר הם יוכלו להשקות את עדריהם, תוך פיקוח הדדי שאיש אינו חורג ממכסת המים המגיעה לו.
 5. רש"י לבראשית כ"ט ז' מביא את דברי מדרש בראשית רבה ע"א:

"הן עוד היום גדול – לפי שראה אותם רובצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם: הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם לא
- שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם אף על פי כן לא עת היאסף המקנה וגו'"

6. הפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) (לבראשית כט):

"וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. אָמַר לָהֶם: אִם שׁוֹמְרֵי שְׂכָר אַתֶּם, הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל וְחַיִּיבִים אַתֶּם לְרַעוֹת אֶת הַצֹּאן, וְאִם שְׂלֹכִים אַתֶּם רְעוּעִים, לֹא עֵת הַיֹּאסֵף הַמִּקְנָה, מִיִּכְן לְאָדָם חֹשֵׁב שֶׁהוֹלֵךְ לְמִקּוֹם אֶחָד וְרוֹאֵה דָבָר שְׂלֵא כַּהוֹגֵן, שְׂצָרִיךְ לְמַנְעָם וְאֵל יֹאמֶר שְׁלוֹם עָלַי נִפְשִׁי."
 7. ספורנו לבראשית כ"ט ז:

הן עוד היום גדול ... השקו הצאן ולכו רעו - הצדיק ימאס את העוול גם כן אל הנוכרים.
 8. הרב יהודה ברנדס:

חפירת הבארות היא דרך של האחזות במקום. גזילת הבאר או סתימתה היא חלק ממאבק על ההאחזות בקרקע, והשתלטות על באר על ידי גזילתה או סתימתה משמעה גירוש המתיישבים הקודמים שישבו סביבה ממקומם. גם אברהם וגם יצחק עסקו בחפירת בארות, נאבקו עליהן עם הפלשתים, ובסופו של דבר נאחזו בארץ והתיישבו בה, ליד הבאר.
 9. בראשית כא כה:

'והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך'.
 10. שמות כ"ג ט:

וְגַר לֹא תִלְחָץ
 11. ויקרא י"ט, לג-לד:

וְכִי-יִגְרוּ אֲתָךְ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ, כְּאַזְרַח מִכֶּם? הֲיֵהָ לְכֶם הֲגֵר הֲגֵר אֲתָכֶם וְאַהֲבַתְּ לוֹ כְּמוֹךְ?
 12. דברים י, י"ח:

וְאַהֲבֵהוּ גֵר לְתַתְּ לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה
 13. דברים י, יח-יט:

וְאַהֲבַתְּ אֶת-הֲגֵר.
 14. בראשית יח ב:

"וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא וַהֲנֵה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים"

15. בראשית י"ח ב :

"וַיֵּרָץ לְקִרְאֲתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל"

16. בראשית כ"ד יז-כ :

יז וַיֵּרָץ הָעֶבֶד, לְקִרְאֲתָהּ; וַיֹּאמֶר, הֲגִמְיָאִינִי נָא מֵעַט-מִיָּם מִכַּדָּךְ. יח וַתֹּאמֶר, שְׂתֵה אֲדֹנָי; וַתִּמְהַר, וַתֵּרֶד כְּדָה עַל-יָדָהּ--וַתִּשְׁקָהּוּ. יט וַתִּכַּל, לְהִשְׁקֹתוֹ; וַתֹּאמֶר, גַּם לְגַמְלִיךָ אֲשָׂאב, עַד אִם-כָּלוּ, לְשֵׁתֶת. כ וַתִּמְהַר, וַתַּעַר כְּדָה אֶל-הַשְּׂקֵת, וַתֵּרָץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר, לְשָׂאב; וַתִּשְׂאֵב, לְכָל-גַּמְלָיו.

17. הרב עמיטל זצ"ל בשיחה שנאמרה בסעודה שלישית של שבת פרשת חיי-שרה תש"נ ה :

התכונה הראשונה שאנו נתקלים בה אצל רבקה היא, כמובן, מידת החסד, שבה בוחן אותה אליעזר (בראשית כ"ד, יד): והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה, אתה הכחת לעבדך ליצחק.

הכתוב מקפיד להדגיש את חשיבותה של תכונה זו: כבר בראותו את רבקה, עוד בטרם פנה אליה בדברים, הבחין אליעזר כי "הנערה טבת מראה מאד" (שם, טז); אך הוא לא התעניין בתכונה זו כלל - הוא חיפש אישה שגומלת חסדים, וכזאת מצא.

רש"י על אתר מוסיף לבאר ולהדגיש את הדבר בעמדו על המקום המרכזי שתפסה גמילות החסד בבית אברהם: אתה הכחת - ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי היא ליכנס בביתו של אברהם.